

Maciej Grochowski

O pojęciu elipsy

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej 67/1, 121-136

1976

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MACIEJ GROCHOWSKI

O POJĘCIU ELIPSY

1. Analiza utworu literackiego z punktu widzenia tworzywa językowego jest przedmiotem takich dyscyplin (jak np. stylistyka, semantyka, teoria tekstu, pragmatyka), których zakres badań krzyżuje się m. in. zarówno z zakresem nauki o literaturze jak i z zakresem lingwistyki¹.

Interpretacja tekstu utworu literackiego, dotycząca zarówno jego struktury wewnętrznej — semantycznej (np. semantyki tropów), jak i zewnętrznej — formalnej (brzmieniowej, linearnej itp.), wymaga przyjęcia określonych założeń metodologicznych (twierdzeń, programów badawczych) z zakresu teorii języka. Jeżeli rezultatem analizy danego utworu przeprowadzonej z punktu widzenia językowego są pewne stwierdzenia np. na temat funkcji semantycznych i stylistycznych szyku wyrażenia (wyrazów, grup wyrazów, zdań, akapitów), związków między szykiem a strukturą wersyfikacyjną utworu, to słuszność tych stwierdzeń jest sprawdzalna (weryfikowalna) tylko wówczas, gdy istnieje możliwość ich konfrontacji z ogólnymi regułami szyku wyrażenia danego języka naturalnego (dotyczącymi np. zależności między strukturą linearną a formalnosyntaktyczną).

Regularne i naturalne zjawiska językowe mogą stawać się specyficznymi właściwościami języka utworów literackich w wyniku świadomego zabiegu twórczego. Do klasy takich zjawisk należą anafora, elipsa, parenteza, porównanie, powtórzenie itp. Opis sposobu ich funkcjonowania w utworze literackim musi być poprzedzony wyjaśnieniem ich sensu na gruncie lingwistyki. Metody opisu zjawisk językowych mogą się okazać przydatne w interpretacji pewnych zabiegów literackich.

2. Przedstawione tu rozważania dotyczą elipsy, jednego z centralnych (obok spójności, prozodii, struktury tematyczno-rematycznej, presupozycji, szyku wyrażenia, koreferencji i anaforyczności) problemów teorii tekstu. Celem tych rozważań jest próba ustalenia treści pojęcia elipsy oraz zakresu zjawisk, w odniesieniu do których pojęcie to jest używane.

¹ Zob. np. M. R. Mayenowa, *Poetyka teoretyczna. Zagadnienia języka*. Wrocław 1974. — M. Głowiński, A. Okopień-Sławińska, J. Sławiński, *Zarys teorii literatury*. Wyd. 2. Warszawa 1967.

Potocznie elipsa jest rozumiana jako brak jakiegoś wyrażenia w danym tekście, a tekst eliptyczny jako tekst niepełny, zawierający skrót².

Możliwość stwierdzenia elipsy danego elementu istnieje dzięki możliwości odniesienia badanego tekstu eliptycznego do czegoś innego, spoza tego konkretnego tekstu — odniesienia do takich parametrów tekstu, jak warunki użycia (określona sytuacja wraz z nadawcą, odbiorcą, ich zachowaniem i wzajemnym stosunkiem), wewnętrzna struktura treści tekstu oraz jego składniowa organizacja (formalna, linearna). Jeżeli np. jakaś osoba wchodząc do pociągu zwraca się do kogoś z pytaniem: „Czy to jest jedyńka?”, to interpretacja takiego zdania jako eliptycznego, w którym wyrażenie „jedyńka” jest skrótem wyrażenia „pierwsza klasa” („pociągu”), jest możliwa tylko w wyniku odniesienia do określonej sytuacji jego użycia. To samo pytanie, zadane komuś w odniesieniu np. do niewyraźnie napisanej cyfry, przestaje być eliptyczne. Fakt, że np. w zdaniu „Jan pali, a Piotr nie.” występuje elipsa wyrażenia „pali” po przeczeniu, można stwierdzić w wyniku odniesienia tego zdania do jednego ze schematów składniowych relacji przeciwstawienia, a mianowicie do schematu: S_1 P, a S_2 nie P.

Realizacja odniesienia tekstu eliptycznego do jego sytuacji użycia, struktury semantycznej lub składniowej może dokonywać się albo w procesie interpretacji tekstu, albo w procesie automatycznego reprodukcji danych (przyswojonych przez użytkownika języka) reguł tworzenia (generowania) tekstu. W wyniku realizacji odniesienia badanego tekstu powstaje tekst nowy, nieeliptyczny, z punktu widzenia treści tożsamy z tekstem badanym. Sposób, w jaki w danym wypadku odbywa się realizacja odniesienia tekstu eliptycznego, zależy zarówno od struktury tego tekstu jak i od stopnia rozczłonkowania (eksplicytności, „pełności”) tekstu nowego. Problem ten zostanie poruszony nieco szerzej w dalszej części rozważań.

Fakt, że istnieją (aczkolwiek dotychczas nie są opracowane), jako dane w języku, pewne reguły tworzenia tekstów, także eliptycznych, i że realizowanie tych reguł może odbywać się w sposób automatyczny, nieświadomy, stanowi potwierdzenie wstępnej tezy, że elipsa jest naturalnym zjawiskiem językowym. Istnieje np. reguła elidowania predykatu³ w jednym (nie pierwszym linearnie) ze zdań przeciwstawnych — jeśli jest on użyty z negacją i jeśli jest tożsamy z predykatem zdania przeciwstawnego poprzedzającego; por. zdania: „Jan tańczy, a Piotr nie (tańczy).”; „Maria jest blondynką, a Ewa nie (jest blondynką).”; „Kowalski jest inteligentny, a Wiśniewski nie (jest inteligentny).” Elipsa

² Por. definicje elipsy w podręcznikach stylistyki, gramatyki, poetyki, a także w słownikach terminologicznych i w słownikach języka polskiego.

³ Na temat używanych we współczesnej semantyce i składni językoznawczej pojęć „predykat”, „argument” i innych terminów od nich pochodnych zob. np. prace zawarte w zbiorze *O predykcji* (Wrocław 1974).

uwarunkowana regułami gramatycznymi może mieć charakter obligatoryjny, zjawisko to odnosi się np. do pozycji nominatiwu w zdaniach z czasownikami użytymi w formie zakończonej na *-no*, *-to* (por. „Napadnięto go wczoraj.”; „Zgubiono pieczętę.”).

Opis elipsy jako zjawiska językowego, naturalnego, powszechnego, którego nie uświadamia sobie mówiący, zajmuje w hierarchii problematyki elipsy pozycję nadrzędną w stosunku do opisu elipsy jako zabiegu celowego (twórczego). Elipsa jest rezultatem celowego zabiegu, jeśli czemuś służy, np. budowaniu określonej wizji świata⁴ (stylizacja na język potoczny), lub też jeśli mówiący nie chce przekazać odbiorcy pełnej informacji. Przedstawione tu rozważania ograniczają się do problemu elipsy jako zjawiska językowego.

Rozumienie zjawiska elipsy wymaga konfrontacji tekstu eliptycznego z tekstem bardziej rozczłonkowanym oraz zdania sobie sprawy z istoty mechanizmu pozwalającego na przekształcenie tekstu badanego w tekst „pełny”.

Porównanie tekstu eliptycznego z odpowiadającym mu tekstem „pełnym” — z punktu widzenia najbardziej zewnętrznych ich właściwości, a mianowicie właściwości morficznych (materialnych, substancjalnych), prowadzi do oczywistego wniosku, że teksty te różnią się ilością „kształtów”: jeden jest krótszy, a drugi dłuższy. Przez właściwości morficzne rozumie się tu m. in. cechy dotyczące sekwencji dźwięków czy znaków graficznych. Bez wątpienia zdanie „Maria lubi Jana, a Ewa nie.” zostało „wytworzone” za pomocą mniejszej liczby dźwięków (znaków graficznych) niż zdanie „Maria lubi Jana, a Ewa go nie lubi.” Fakt elipsy jakiegoś wyrażenia może być wskazany także za pomocą znaku graficznego; np. dwukropek w zdaniu „Tramwaje zjeżdżają do zajezdni: zbliża się północ.” sygnalizuje elipsę wykładnika relacji; por. to ze zdaniem „Tramwaje zjeżdżają do zajezdni, więc zbliża się północ.”

Porównanie, ze względu na komunikowane informacje, tekstu eliptycznego i bardziej rozczłonkowanego pozwala na stwierdzenie, że informacje przekazywane w obu tych tekstach są rozumiane w sposób identyczny.

Z dotychczasowych stwierdzeń wynika, że o zjawisku elipsy można mówić tylko w wypadku rozważania pary tekstów: danego *explicite* (badanego) i tworzonego w wyniku realizacji odniesienia tekstu badanego do pewnych jego parametrów. W związku z tym można byłoby sformułować wstępną roboczą hipotezę, że istota elipsy polega na współwystępowaniu dwu właściwości dotyczących stosunku między tekstami (tworzącymi parę), mianowicie na różnicy między cechami morficznymi („kształtami”) tych tekstów i na identyczności rozumienia komuniko-

⁴ O obrazie eliptycznym w poezji oraz o opozycji elipsa—peryfraza zob. m. in. H. Pustkowskiego, *Z zagadnień elipsy*. W zbiorze: *Z polskich studiów slawistycznych*. Seria 3. T. 3. Warszawa 1968.

wanych przez nie informacji. A zatem elipsa w takim sensie jest określoną relacją (dwuargumentową) między dwoma nie współwystępującymi ze sobą tekstami.

Pojęcia elipsy używa się w odniesieniu do wielu bardzo różnych klas zjawisk. Wydaje się, że na podstawie tego, do jakiego typu parametru tekstu trzeba odnieść badany tekst w celu wykrycia elipsy, można wyróżnić pewne najbardziej ogólne, nadrzędne klasy zjawisk, względem których pojęcie elipsy jest stosowane. W odniesieniu do tych zjawisk, których opis wymaga relatywizacji tekstu badanego do jego warunków użycia (sytuacji komunikatywnej), można by zaproponować nazwę np. „elipsa pragmatyczna”. W stosunku do zjawisk wymagających odniesienia do formalnosyntaktycznych schematów tekstu można by użyć nazwy „elipsa składniowa”, natomiast względem zjawisk wykrywalnych na podstawie relatywizacji tekstu badanego do modelu jego struktury treści dałoby się zastosować nazwę „elipsa semantyczna”.

3. Dane wyrażenie eliptyczne z punktu widzenia „pragmatycznego” może być rozumiane w określony sposób tylko dlatego, że treść tego wyrażenia aktualizuje się w pewnych (nie dowolnych) warunkach zewnętrznych: w świecie o określonych wymiarach czasoprzestrzennych, w sytuacji, w której wzajemny stosunek nadawcy i odbiorcy nie musi być ograniczony do zachowań wyłącznie językowych, a funkcję znakową pełnią także gesty, mimika czy inne działania.

Użyte w określonej sytuacji wyrażenie „Paweł.” może być rozumiane przez odbiorcę w sposób identyczny z wyrażeniem „Paweł przyjechał.” W innej sytuacji to samo wyrażenie „Paweł.” może informować odbiorcę o pewnym fakcie, identycznym z tym, o którym informuje wyrażenie „Paweł stłukł wazon.”

Wartość informacyjna pewnych wyrażeń eliptycznych ujawnia się tylko w określonych warunkach zewnętrznych. Jeżeli np. osoba A reaguje zdziwieniem na zachowanie się osoby B zapalającej papierosa, a osoba B mówi: „Dopiero drugi.”, wyrażenie to może być w tej sytuacji rozumiane przez osobę A w sposób identyczny z wyrażeniem „Zapalam dopiero drugiego papierosa.” Jeżeli natomiast osoba A reaguje zdziwieniem na zachowanie się osoby B, która je szybko duże kawałki chleba, a osoba B mówi: „Dopiero drugi.”, wyrażenie to może być w tej sytuacji rozumiane przez osobę A w sposób identyczny z wyrażeniem „Jem dopiero drugi kawałek chleba.”

Podane przykłady świadczą o tym, że dowolne wyrażenie z „pragmatycznego” punktu widzenia eliptyczne może być porównywane z wieloma innymi bardziej rozczłonkowanymi wyrażeniami, z których każde komunikuje inną treść. Żadne z nich jednak nie ma treści identycznej z treścią wyrażenia wyjściowego.

Wyrażenia w obrębie danej pary (biorąc pod uwagę relatywizację wyrażenia eliptycznego do sytuacji jego użycia) mogą być identyczne

tylko z punktu widzenia informacyjnego (sposobu ich rozumienia). Wydaje się, że ta właściwość relacyjna wyrażen eliptycznych pragmatycznie (tj. brak tożsamości znaczeniowej) stanowi o zasadniczej różnicy między nimi a wyrażeniami eliptycznymi ze składniowego i semantycznego punktu widzenia⁵.

4. Wykrycie elipsy składniowej wymaga odniesienia badanego tekstu do jego formalnosyntaktycznego schematu, tj. do schematu formalnych zależności między wyrażeniami użytymi w tym tekście. Wytworzony w wyniku tego odniesienia tekst nowy ma tożsamą z tekstem eliptycznym strukturę formalną.

Zjawisko elipsy składniowej może dotyczyć zarówno zdań izolowanych jak i zdań użytych w określonym kontekście (determinującym ich eliptyczność). Stwierdzenie elipsy kontekstowej jest możliwe w wyniku odniesienia wyrażen eliptycznych do danego w kontekście (zrealizowanego) pełnego schematu zależności formalnych⁶.

Zjawiska elipsy składniowej w tradycyjnych opracowaniach dotyczyły głównie zdań izolowanych i były rejestrowane pod hasłami takimi, jak np.: podmiot domyślny, zdanie bezpodmiotowe, równoważnik zdania, oznajmienie⁷. Problemu elipsy innych niż podmiot i orzeczenie członów zdania nie podejmowano. Do najczęściej notowanych zjawisk należą (oprócz obligatoryjnej elipsy nominatiwu, o której wspomniano wyżej) regularna elipsa pozycji podmiotu w zdaniach z orzeczeniem w formie pierwszej i drugiej osoby (typ: „Czytam.”; „Mylisz się.”) oraz elipsa *copuli* („To zajmująca powieść.”; „Siostra bez pracy.”; „Ojciec chory.”).

Na elipsę orzeczenia (kontekstową) zwracano uwagę w opisie zdań złożonych, głównie przeciwstawnych („Kowalski pojechał samochodem, Wiśniewski — pociągiem.”). Zjawisko elipsy kontekstowej dotyczy również wszelkich innych składników zdań⁸.

Jeżeli przedmiotem analizy jest np. zdanie „Piotr lubi Marię, a Adam nienawidzi.”, to stwierdzenie elipsy wyrażenia „Marii” w „Adam nienawidzi” jest możliwe w wyniku odniesienia tego zdania do schematu za-

⁵ Przedstawiona tu próba ustalenia pojęcia elipsy pragmatycznej jest częściowo zbieżna z propozycją R. Guntera *Elliptical Sentences in American English*. „Lingua” 1963, nr 2. Posługuje się on terminem „telegraphic ellipsis”.

⁶ O elipsie kontekstowej zob. m. in.: E. B. Падучева, *О семантике синтаксиса*. Москва 1974, s. 160–192. — Л. С. Бархударов, *Структура простого предложения современного английского языка*. Москва 1966, s. 176–188. — Z. Saloni, *O możliwościach elipsy określenia czasownika w polskim tekście wielozdaniowym*. W zbiorze: *Tekst i język. Problemy semantyczne*. Wrocław 1974. — A. Pospiszylowa, *Elipsa orzeczenia wyrażonego czasownikiem o pełnej wartości leksykalnej*. „Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach” nr 35 (1973).

⁷ Z. Klemensiewicz, *Zarys składni polskiej*. Wyd. 4. Warszawa 1963. — S. Szober, *Gramatyka języka polskiego*. Wyd. 4. Warszawa 1957. — J. Pilich, *O równoważnikach zdań*. „Poradnik Językowy” 1953, nr 2.

⁸ Zob. Падучева, *op. cit.* — Saloni, *op. cit.*

leżności formalnych, który jest realizowany przez dane w kontekście zdanie „Piotr lubi Marię.” Predykat „nienawidzi” implikuje co prawda inną formę gramatyczną drugiego argumentu niż predykat „lubi”, ale oba predykaty otwierają dwie pozycje syntaktyczne, co pozwala na porównanie schematów współwystępujących zdań. W sposób analogiczny składniową elipsę kontekstową można wykryć np. w zdaniu „Widziałem go dzisiaj, ale nie poznałem.”: drugi argument predykatu „poznałem”, a mianowicie „go”, został wyelidowany, co wynika z odniesienia zdania z tym predykatem do schematu składniowego zdania z predykatem „widziałem”.

Jeżeli przedmiotem analizy z punktu widzenia elipsy składniowej jest np. dialog, w którym osoba A stwierdza: „Są truskawki.”, a osoba B reaguje na to stwierdzenie słowami: „Stań w kolejce i kup.”, to możliwość zaobserwowania faktu, że pozycja drugiego argumentu predykatu „kupić” jest wolna, zachodzi wówczas, gdy interpretator zna schemat składniowy tego predykatu, natomiast możliwość utworzenia tekstu nowego z wyrażeniami typu „kup truskawki” („kup je”) wynika tylko ze znajomości danego kontekstu.

Podane przykładowo interpretacje elipsy składniowej zdają sprawę z pewnej procedury analitycznej, która ma na celu uzasadnienie eliptyczności tekstu. Użytkownik języka natomiast (a nie badacz), chcąc przekształcić tekst eliptyczny w nieeliptyczny, takiej procedury nie przeprowadza, ponieważ zbudowanie tekstu bardziej pełnego wymaga tylko „technicznych” operacji na wyrażeniach. Wydaje się zatem, że jeżeli schemat formalnosyntaktyczny tekstu eliptycznego jest dany w kontekście, to realizacja odniesienia tego tekstu do jego schematu (a także tworzenie tekstu pełnego) odbywa się w sposób automatyczny, na zasadzie swobodnej reprodukcji „kształtów” wyrażenń danych, za pomocą przyswojonych reguł tworzenia tekstów określonego języka naturalnego. Największy, jak się wydaje, stopień „automatyczności” rekonstruowania tekstów eliptycznych jest charakterystyczny dla takich tekstów, których uzupełnianie sprowadza się do odwzorowania jednego z wyrażenń uprzednio danych, np. „Ewa śpi, a Marysia nie (śpi).”

Zjawisko elipsy kontekstowej może dotyczyć zarówno całej frazy, jak i tylko jednego z jej składników, zwłaszcza składnika konstytuującego frazę. Wykrywanie elipsy odbywa się wówczas także w sposób automatyczny. Z eliptyczności tekstu zdają w pełni sprawę określone procedury analityczne. Np. w tekście: „Matka usmażyła Piotrowi naleśniki. Nigdy takich smacznych nie jadł.”, wyrażenia „takich smacznych” są określeniami członu konstytutywnego frazy, wyelidowanego z właściwej mu pozycji syntaktycznej argumentu predykatu „jeść”. To, jaki leksem jest tym członem (a mianowicie „naleśniki”), zostało powiedziane w zdaniu poprzedzającym eliptyczne. O formie gramatycznej tego leksemu można wnioskować na podstawie zależności dwojakiego rodzaju: implikacji formalnej wyrażenia w genetywie ze strony zanegowanego predykatu „jeść”

oraz implikacji morfemu liczby mnogiej przez morfemy gramatyczne wyrażen „takich smacznych”.

W sposób analogiczny można interpretować z punktu widzenia elipsy składniowej tekst następujący: „Kowalska handluje bluzkami. Wczoraj sprzedała Wiśniewskiej dwie.” Wyelidowane wyrażenie „bluzki”, będące członem konstytutywnym frazy o funkcji argumentu predykatu „sprzedała”, jest dane w zdaniu poprzedzającym eliptyczne, a formę tego wyrażenia motywują jego związki z wyrażeniami „sprzedała” i „dwie”.

Często spotykanym przykładem składniowej elipsy kontekstowej jest człon konstytutywny wyelidowany z frazy nominalnej przyimkowej (bez elipsy przyimka). Zjawisko to dotyczy przede wszystkim fraz z takimi przyimkami, które są wykładnikami relacji przestrzennych. Stwierdzenie elipsy wyrażenia „Maria” („niej”) w tekście „Jan siedział na wprost Marii, Piotr obok.” wynika zarówno z odniesienia zdania „Piotr obok.” do schematu zdania poprzedzającego, jak i ze znajomości reguły formalnej, że przyimek „obok” implikuje wyrażenie w genetiwie. To samo zjawisko można wykryć na podstawie analizy fraz z przyimkami np. „poniżej”, „na zewnątrz”, w zdaniach: „Lustro wisi pośrodku ściany, szafka stoi poniżej.”; „Kowalski spacerował wewnątrz budynku, a Wiśniewski na zewnątrz.” Sygnałami elipsy członu konstytutywnego frazy nominalnej mogą być także przyimki inne niż przestrzenne: „Adam był na spacerze po kolacji, Maria przed.”; „Matka wyszła w palcie, ojciec bez.”

Wiele spośród rozważanych już przykładów elipsy składniowej pozwala na obserwację pewnego prostego zjawiska: autmatyczne rekonstruowanie tekstów eliptycznych może polegać nie tylko na odwzorowaniu jednego z wyrażen uprzednio danych, ale także na użyciu innego wyrażenia, którego funkcja sprowadza się do odesłania (odniesienia) analizowanego tekstu do danego wcześniej wyrażenia jako do wzoru. Np. rekonstrukcja tekstu eliptycznego: „Maria widziała się z Piotrem, ale zapomniała zapytać o zdrowie.”, polegająca na wypełnieniu pozycji syntaktycznej drugiego argumentu predykatu „zapytać”, pozwala zarówno na użycie w tej pozycji wyrażenia „Piotra”, jak i na zastąpienie tego wyrażenia wyrażeniem „go”. Zaimek ten stanowi odbicie (odzwierciedlenie) wyrażenia „Piotrem”, użytego w zdaniu poprzedzającym analizowane. Wyrażenie-wzór („Piotrem”) i jego zastępnik („go”) są tożsame z punktu widzenia kategorii gramatycznej rodzaju. Jednoznaczność odniesienia zastępnika do wzoru jest dodatkowo umotywowana faktem, że w rozważanym tekście nie ma innych rzeczowników rodzaju męskiego. Biernikowa forma zastępnika jest implikowana przez predykat „zapytać”.

W odniesieniu do wyrażen-zastępników używa się w literaturze przedmiotu nazwy: anafora. Funkcja referencjalna anafory w obrębie tekstu jest zbieżna z funkcją indeksu ⁹.

⁹ Zob. np. I. Bellert, *On the Logico-Semantic Structure of Utterances*. Wrocław 1972. Zob. też omówioną tam literaturę przedmiotu.

Zjawisko anafory stanowi nieodłączną część zagadnienia składniowej elipsy kontekstowej¹⁰ — i wydaje się, że tych dwóch problemów w sposób niezależny opracować się nie da. Kwestia anafory wymaga zbadania m. in. wzajemnego stosunku linearnego wyrażenia anaforycznego i wyrażenia, którego jest ono odbiciem, a także relacji między tymi wyrażeniami z punktu widzenia ich właściwości gramatycznych. Interpretacja anafory wiąże się ściśle z analizą deskrypcji określonych i zdań względnych, np.: „Jan spotkał znajomego. Rozmawiał z nim godzinę.” i „Jan spotkał znajomego, z którym rozmawiał godzinę.” Problem anafory należy ponadto do jednego z centralnych zagadnień semantyki tekstu, a mianowicie do zagadnienia znaczeń poszczególnych jednostek tekstu (wyrażenia o znaczeniu wewnątrz- i pozatekstowym).

5. Wspólną cechą elipsy składniowej i semantycznej jest tożsamość znaczeniowa tekstu eliptycznego i tekstu wytworzonego w wyniku realizacji odniesienia tekstu badanego do pewnych jego parametrów.

Wykrycie elipsy semantycznej jest możliwe w wyniku odniesienia danego tekstu do modelu jego struktury treści. Jeżeli schemat struktury formalnej danego tekstu jest taki, że w schemacie tym nie realizują się wszystkie elementy należące do modelu struktury treści tego tekstu, to ów tekst można traktować jako eliptyczny z semantycznego punktu widzenia. Tekst bardziej rozcłonkowany („pełny”), powstały w wyniku realizacji odniesienia tekstu eliptycznego semantycznie do ustalonego modelu, ma strukturę formalną inną niż tożsamy z nim treściowo tekst eliptyczny.

Praktyczne ustalanie modelu struktury treści danego tekstu jest procedurą analityczną (a nie automatyczną reprodukcją) polegającą na ujawnianiu wyrażen ukrytych. Np. zdanie „Kowalski zasługuje na szacunek.” stanowi pełną realizację schematu składniowego, ponieważ wszystkie pozycje otwierane przez predykat „zasługuje” są w tym zdaniu wypełnione. Natomiast z punktu widzenia semantycznego zdanie to jest eliptyczne, ponieważ predykat „zasługuje” implikuje w pozycji drugiego argumentu nie obiekt, lecz wyrażenie predykatywne, czyli wyrażenie złożone z predykatu i jego argumentów. Wyrażenie „na szacunek”, reprezentujące implikowane wyrażenie predykatywne, ma postać zredukowaną. Rozumienie treści tego wyrażenia i jego relatywizacja do predykatu „zasługuje” pozwalają na zbudowanie tekstu o postaci: „Kowalski zasługuje na to, żeby ludzie go szanowali.” Tekst ten odzwierciedla model struktury semantycznej predykatów „zasługiwać” i „szanować”.

¹⁰ В. У. Дресслер, *К проблеме индоевропейской эллиптической анафоры*. „Вопросы языкознания” 1971, з. с. 94—103, — Т. Д. Корельская, Е. В. Падучева, *Трансформации в симметричных конструкциях: сочинение и эллипсис*. „Научно-техническая информация”, серия 2, nr 9 (1973). — Падучева, *op. cit.*

Użycie wyrażenia „ludzie” nie jest koniecznym warunkiem utworzenia zdania z predykatem „szanować”, ale wyrażenie to stanowi nierozzerwalną część znaczenia tego predykatu, ponieważ można odnieść go tylko do obiektu, któremu przysługuje własność „być człowiekiem”. W związku z tym użycie w przytoczonym wyżej, bardziej rozcłonkowanym tekście wyrażenia „ludzie” jako wnioskowanego z „szanować” jest poprawnym zabiegiem interpretacyjnym.

Taka propozycja rozumienia zjawiska elipsy semantycznej nasuwa m. in. pytania: jakie własności tekstu pozwalają na stwierdzenie, że jest on semantycznie nieeliptyczny? jaki etap rozwijania („rozcłonkowywania”) tekstu należałoby uważać za ostateczny dla potrzeb uzasadnienia eliptyczności tekstu? ¹¹

Tekst semantycznie nieeliptyczny wyraża w sposób pełny te same struktury predykatywne co tekst eliptyczny — w sposób niepełny. Rozwijanie tekstu mające na celu wykrycie elipsy semantycznej nie polega na wyjaśnianiu treści tekstu za pomocą innych wyrażen predykatywnych (np. prostszych znaczeniowo) niż wyrażenia występujące w tekście eliptycznym. Np. wyjaśnianie treści zdania „Piotr posadził babcie na fotelu.” pozwala na przyporządkowanie mu innego, bardziej rozcłonkowanego zdania: „Piotr spowodował, żeby babcia siedziała na fotelu.”, ale taka operacja rozwijająca jest zabiegiem całkowicie odmiennym od procedury uzasadniającej eliptyczność tekstu.

6. Zagadnienie elipsy, zwłaszcza semantycznej, nasuwa potrzebę rozważenia pewnych operacji dotyczących tekstu (dokonywanych „na tekście”). Chodzi tu przede wszystkim o rozróżnienie interpolacji ¹² i eksploikacji.

Interpolacja jest procedurą polegającą na uzupełnianiu tekstu eliptycznego wyrażeniami, które są dane w tekście współwystępującym z eliptycznym lub których treść i formę można ustalić na podstawie odniesie-

¹¹ Spośród wszystkich klas zjawisk, które zaliczane są do problematyki elipsy, najwięcej kontrowersji wywołuje zjawisko elipsy semantycznej. Niektórzy badacze negują istnienie tego zjawiska, traktując elipsę jako właściwość dotyczącą wyłącznie struktury formalnogramatycznej tekstu, zob. np. В. Л. Ю х т, *Некоторые вопросы теории неполных предложений (на материале современного английского языка)*. „Научные доклады Высшей школы. Филологические науки” 1962, nr 2. — С. Е. Никитина (*О семантическом эллипсисе в предложных сочетаниях <к постановке вопроса>*). W zbiorze: *Проблемы лингвистического анализа*. Москва 1966, s. 140—146) interpretuje wyrażenia eliptyczne z semantycznego punktu widzenia, ale nie formułuje kryteriów odróżniania elipsy semantycznej od składniowej. W przedstawionych przez wielu autorów propozycjach klasyfikacji wyrażen eliptycznych pominięte jest zjawisko elipsy semantycznej, zob. np. Бархударов, *op. cit.* — G u n t e r, *op. cit.* — J. Lyons, *Wstęp do językoznawstwa*. Przełożył K. B o g a c k i. Warszawa 1975, s. 198—199.

¹² Zob. A. B o g u s ł a w s k i, *O interpolacji*. „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” 1963. — S. Karolak: *Interpolacja, interpretacja a analiza semantyczna*. Jw., 1968; *Zagadnienia składni ogólnej*. Warszawa 1972, s. 169—176.

nia tekstu eliptycznego do jego parametrów (schematu składniowego, modelu struktury treści, itp.). Zgodnie z proponowanym rozumieniem elipsy jako relacji między dwoma tekstami interpolacja jest operacją powodującą wytworzenie nowego tekstu, nieeliptycznego, a zatem służy uzasadnieniu istnienia w danym tekście zjawiska elipsy. Z racji takiej funkcji interpolacja jako rodzaj transformacji rozwijającej jest zabiegiem interpretacyjnym, wyjaśniającym sposób rozumienia tekstu.

Eksplikacja polega na przyporządkowaniu badanemu tekstowi innego, równoznacznego z nim tekstu, bardziej rozcłonkowanego, zawierającego wyrażenia semantycznie prostsze. Zakres stosowalności eksplikacji jest bardzo szeroki. Niemożliwość eksplikowania jest właściwa tekstom zbudowanym z samych tylko wyrażen podstawowych (elementarnych).

Wspólną cechą interpolacji i eksplikacji jest sam mechanizm tych zabiegów, polegający na przekształcaniu struktur o mniejszym stopniu rozcłonkowania w struktury bardziej rozcłonkowane. Oba te zabiegi są procedurami interpretacyjnymi (analitycznymi).

Zasadnicza różnica między interpolacją a eksplikacją dotyczy celu tych operacji, ich rezultatu, hierarchii i zakresu stosowalności. Celem interpolacji jest wytworzenie tekstu nieeliptycznego, celem eksplikacji — pełne wyjaśnienie treści tekstu. Rezultatem interpolacji powinny być teksty empiryczne, takie, jakimi posługują się (jaki tworzą) użytkownicy języka w celu przekazania informacji tożsamyh z informacjami komunikowanymi w tekstach eliptycznych. Teksty eliptyczne i odpowiadające im nieeliptyczne powinna cechować możliwość wzajemnej substytucji. Rezultatem eksplikacji może być zapis struktury treści tekstu badanego, zwłaszcza jeśli w danym wypadku rezultat jest zbliżony (według opinii badacza) do ostatecznego. Tekst zbudowany z samych wyrażen elementarnych nie jest tekstem empirycznym, użytkownicy języka nie posługują się „wytworami” eksplikacji. Zakres stosowalności interpolacji jest znacznie węższy niż eksplikacji: interpolacji może być poddany tylko tekst eliptyczny, eksplikacji — każdy tekst. Jeżeli przedmiotem analizy semantycznej ma być tekst eliptyczny, to w hierarchii procedur interpretacyjnych eksplikacja zajmuje pozycję podrzędną względem interpolacji. Eksplikacji tekstu eliptycznego można dokonać dopiero po uprzednim przeprowadzeniu interpolacji.

Teoretyczne rozróżnienie interpolacji i eksplikacji nie rozwiązuje jednak trudności praktycznych, jakie nasuwa analiza konkretnego tekstu. Trudności dotyczą zwłaszcza rozstrzygnięć, czy dany tekst jest semantycznie eliptyczny, czy nieeliptyczny. Z kwestią tą wiąże się ściśle zasadniczy problem gramatyki tekstu, a mianowicie, jakie struktury należałoby traktować jako zredukowane, derywowane od innych, bardziej rozcłonkowanych (wyjściowych). Zdanie np. „Ewa śpiewa i tańczy.” komunikuje zarówno informację, że „Ewa śpiewa”, jak i informację, że „Ewa tańczy”, ale nie stanowi zredukowanej postaci zdania „Ewa śpiewa i Ewa

tańczy.” ani nie jest od niego derywowane¹³. Z treści komunikowanej np. w zdaniu „Piotr dał także Ewie kwiaty.” można wnioskować, że „Piotr dał kwiaty jeszcze komuś innemu”, z czego jednak nie wynika, że istnieje wyjściowe zdanie empiryczne „Piotr dał komuś kwiaty i Piotr dał Ewie kwiaty.”, które mogłoby być podstawą derywacji zdania badanego. Zdania takie, jak „Ewa śpiewa i tańczy.”; „Piotr dał także Ewie kwiaty.” należałoby traktować jako nieeliptyczne semantycznie.

Wyrażenia predykatywne o postaci zredukowanej są często eliptyczne z semantycznego punktu widzenia, kondensują znaczenia innych wyrażań (wraz z relacjami między nimi)¹⁴. Interpretacji wielu wyrażań eliptycznych semantycznie można byłoby dokonać w sposób analogiczny lub podobny do przedstawionej analizy zdania „Kowalski zasługuje na szacunek.” Np. w zdaniu „Jan poprosił ojca o pieniądze.” wyrażenie predykatywne implikowane przez predykat „poprosił” jest reprezentowane tylko przez jeden z argumentów „o pieniądze”. Wyelidowany został predykat „dał”. Po dokonaniu interpolacji zdanie to brzmiałoby tak: „Jan poprosił ojca o to, żeby dał mu pieniądze.” Zdanie „Na tapczanie siedziała kobieta w czarnym swetrze.” jest z semantycznego punktu widzenia eliptyczne, co można uzasadnić poprzez porównanie tego zdania z tożsamym z nim semantycznie, ale bardziej rozczłonkowanym zdaniem „Na tapczanie siedziała kobieta, która miała na sobie czarny sweter.” Ze zdania „Maria stała na ganku z latarką w ręku.” został wyelidowany predykat „trzymała”, który można interpolować na podstawie danych *explicite* trzech jego argumentów: „Maria”, „z latarką”, „w ręku”. Zdanie o strukturze bardziej rozczłonkowanej miałoby postać „Maria stała na ganku i trzymała latarkę w ręku.”

Elipsa semantyczna pewnych wyrażań, zwłaszcza argumentów predykatu, może mieć charakter obligatoryjny. Jeżeli w znaczenie danego predykatu jest wbudowany jeden z jego argumentów, tzn. jeżeli znaczenie jakiegoś konkretnego wyrażenia mieści się w znaczeniu tego predykatu, to użycie takiego argumentu w zdaniu z danym predykatem prowadziłoby do dwukrotnego przekazania tej samej informacji. Np. w znaczeniu czasownika „lizać” mieści się wyrażenie „język”, a w znaczeniu czasownika „gryźć” — wyrażenie „zęby”. Współwystępowanie argumentu wbudowa-

¹³ Zob. A. Wierzbicka, *Dociekania semantyczne*. Wrocław 1969, rozdz. 6: *Struktura głęboka koniunkcji*.

¹⁴ Problem kondensacji zajmuje wiele miejsca zwłaszcza w badaniach językoznawców czeskich, zob. np.: J. Vachek, *Some Thoughts on the So-called Complex Condensation in Modern English*. W zbiorze: *Sborník prací filosofické fakulty brněnské university*. Brno 1955. — J. Nosek, *Notes on Syntactic Condensation in Modern English*. „Travaux Linguistiques de Prague” t. 1 (1964). — M. Jelfnek, *Konkurence infinitivních a substantivních kondenzátů v obrozenských odborných textech*. „Acta Universitatis Palackianae Olomucensis” suppl. 18: *Miscellanea linguistica* (1971).

nego z danym predykatem jest uzasadnione tylko wówczas, gdy do argumentu dodane są pewne wyrażenia charakteryzujące obiekt nazywany przez ten argument: „Adam liże krem czubkiem języka.”; „Piotr gryzie orzech przednimi zębami.” Zdania „Adam liże krem.”; „Piotr gryzie orzech.” są semantycznie eliptyczne, natomiast z syntaktycznego punktu widzenia — pełne, ponieważ realizują całkowicie schemat składniowy właściwy predykatom „liże” i „gryzie”.

7. Z propozycji rozumienia elipsy jako relacji między dwoma tekstami wynika możliwość prowadzenia dwukierunkowych badań nad tym zjawiskiem. Kierunek badań zależy od tego, czy punktem wyjścia interpretacji jest tekst eliptyczny, czy tekst pełny. Celem analizy tekstu eliptycznego jest uzyskanie odpowiedzi na pytanie, jakie wyrażenie zostało z tego tekstu wyelidowane, natomiast celem analizy tekstu pełnego — odpowiedź na pytanie, jakie wyrażenie można z tego tekstu elidować. Oba te pytania mają sens tylko wówczas, gdy są stawiane w odniesieniu do danego konkretnego tekstu, rozpatrywanego wraz z jego strukturą semantyczną, składniową, linearno-prozodyczną, zewnętrznymi warunkami użycia.

Problem elipsy dotyczy tylko wielkości w danym tekście obligatoryjnych, tzn. wyrażen implikowanych składniowo bądź semantycznie (a także w związku z tym implikowanych i składniowo, i semantycznie) przez inne wyrażenia w tym tekście występujące. Wszystkie wyrażenia fakultatywne występujące w danym tekście pełnym mogą być elidowane. Pytanie, jakie wyrażenia fakultatywne zostały wyelidowane z danego tekstu eliptycznego, jest sprzeczne z proponowanym rozumieniem zjawiska elipsy.

Badanie możliwości elidowania wyrażen z tekstu pełnego wymaga konfrontacji odpowiadającego mu potencjalnego tekstu eliptycznego z regułami poprawności składniowej i semantycznej. Elidowanie danego wyrażenia jest niemożliwe, jeżeli prowadzi do powstania tekstu dewiacyjnego semantycznie lub składniowo. Np. ze zdania „Piotruś zachowuje się niegrzecznie.” nie można elidować (zgodnie z regułami syntaktycznymi) żadnego składnika, a ze zdania „Jan zabezpiecza okna przed mrozem.” nie można elidować drugiego argumentu predykatu „zabezpiecza”. Ale elipsa wyrażenia „niegrzecznie” byłaby możliwa w określonej sytuacji, np. w wypadku użycia wyrażenia „Piotruś zachowuje się” przez nadawcę, którego intonacja i gesty sygnalizowałyby negatywną ocenę zachowania się Piotrusia. Wyrażenie reprezentujące drugi argument predykatu „zabezpiecza” można byłoby także elidować, jeżeli zdanie z tym predykatem zostałyby użyte np. w dialogu: „Co robi Jan z oknami?” — „Zabezpiecza przed mrozem.” Dopuszczalność elipsy wyrażenia „niegrzecznie” ma motywację pragmatyczną, a możliwość elidowania wyrażenia „okna” znajduje uzasadnienie w regułach składni pytania i odpowiedzi. Możliwości

elidowania danego wyrażenia użytego w zdaniu izolowanym są mniejsze niż w kontekście.

Jedną z najtrudniejszych kwestij w ramach problematyki elipsy jest zagadnienie możliwości elidowania argumentów predykatu¹⁵, będące zarazem integralną częścią opisu struktury semantycznej i składniowej wyrażen predykatywnych. Nie można elidować np. drugiego argumentu predykatów „podobny”, „stroni”, „odbywał się”, użytych w zdaniach „Jan jest podobny do Piotra.”; „Maria stroni od ludzi.”; „Kowalski odbywał się bez gosposi.” Dopuszczalna jest elipsa trzeciego argumentu predykatów „szuka”, „powiesił”, „rozcina”, por. zdania: „Piotr szuka klucza w szufladzie.”; „Wiśniewski powiesił płaszcz na wieszaku.”; „Adam rozcina płótno nożyczkami.” Elidowanie pewnych argumentów jest możliwe tylko pod warunkiem obecności innych argumentów, np. elipsa drugiego argumentu predykatu „rąbie” jest dopuszczalna, jeżeli w zdaniu z tym predykatem wystąpi jego trzeci argument, por. np. „Jan rąbie drewno toporem.”, „Jan rąbie toporem.”, „*Jan rąbie.”

Zdania z pewnymi predykatami stają się wieloznaczne w konsekwencji elipsy określonych argumentów. Elipsa drugiego argumentu predykatu „szyje” powoduje, że zdanie z tym predykatem, np. „Maria szyje.”, ma trzy znaczenia: 1) ‘Maria teraz coś szyje’; 2) ‘Maria umie szyć’; 3) ‘Maria szyje zawodowo (jest krawcową)’¹⁶. Możliwości elidowania argumentów predykatu oraz warunki kształtujące tę procedurę i jej konsekwencje semantyczne wymagają szczegółowych badań.

8. Jednym z centralnych problemów w badaniach nad zjawiskiem elipsy jest pytanie o status semantyczny wyrażen wyelidowanych (interpolowanych), tzn. nie współwystępujących zarazem w tekście eliptycznym i w odpowiadającym mu nieeliptycznym. Pytanie to można sformułować dokładniej po przyjęciu — jako danej w założeniu — definicji pojęcia elipsy (pomijając w rozważaniach zjawisko elipsy pragmatycznej i wyłączając z nich także wypadki elipsy obligatoryjnej).

Istotą elipsy jako relacji między dwoma tekstami jest koniunkcja dwu właściwości: tożsamości semantycznej tych tekstów i nietożsamości ich „kształtów” (tekst nieeliptyczny jest kształtowo bogatszy). Skoro tekst eliptyczny i nieeliptyczny są semantycznie tożsame, to czy wyrażenia interpolowane coś w ogóle znaczą, a jeżeli tak, to czy mają znaczenie odrębne, nie będące częścią znaczenia tekstu eliptycznego? Pozytywna odpowiedź na drugie pytanie byłaby sprzeczna z przyjętym wcześniej założeniem tożsamości semantycznej dwóch tekstów. Na pierwsze pytanie

¹⁵ Zob. m. in. A. Bogusławski, *Preliminaries for Semantic-Syntactic Description of Basic Predicative Expressions with Special Reference to Polish Verbs*. W zbiorze: *O predykcji*. — S. Karolak, *O programie składni wyrażen predykatywnych w gramatyce języka polskiego*. W: jw.

¹⁶ Zob. M. Grochowski, *O wpływie elipsy argumentu na znaczenie form czasu teraźniejszego*. „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej” t. 15 (1976).

dopuszczalna jest odpowiedź zarówno pozytywna jak i negatywna. Odpowiedź negatywna wyklucza możliwość postawienia drugiego pytania.

Wstępne badania nad statusem semantycznym wyrażen interpolowanych pozwalają na sformułowanie następującej hipotezy: wyrażenia interpolowane są semantycznie puste albo mają znaczenie, które mieści się w znaczeniu tekstu eliptycznego.

Wydaje się, że do typowych przykładów wyrażen semantycznie pustych, które mogą być wyelidowane z tekstu (lub są z danego tekstu wyelidowane), należą m. in. wyrażenia pełniące funkcję tzw. *copuli*. Porównanie znaczenia dwóch zdań, np. „Adam jest chory.” i „Adam chory.”, jak i znaczenia poszczególnych składników tych zdań, prowadzi do wniosku, że żadnego znaczenia wyrażeniu „jest” przypisać nie można, stanowi ono tylko formalny wykładnik związku między wyrażeniami „Adam” i „chory”, a zatem pełni funkcję wewnątrztekstową, analogiczną do roli np. morfemu fleksyjnego. Wyrażenia „jest”, „leży”, „stanowi” w zdaniach takich, jak „Ojciec jest w domu.”; „Toruń leży nad Wisłą.”; „Powieść ta stanowi odbicie przemian społecznych na wsi.” mają także funkcję *copuli* i są semantycznie puste.

Zjawisko elipsy *copuli* jest charakterystyczne również dla zdań zawierających tzw. przydawkę okolicznikową (określenie predykatywne¹⁷): „Matka siedzi na tapczanie zamyślona.” Po interpolacji *copuli* zdanie to ma postać „Matka siedzi na tapczanie i jest zamyślona.” Jedynym predykatem w zdaniach o takiej strukturze formalnej może być przydawka okolicznikowa, jeżeli wyrażenie w formie osobowej czasownika jest semantycznie puste. Por. „Dom stoi pusty.” = „Dom jest pusty.” ≠ „Dom stoi i jest pusty.” Wyrażenie „stoi” w zdaniu „Dom stoi pusty.” pełni funkcję identyczną z funkcją wyrażenia „jest”.

Funkcja wielu klas wyrażen jest analogiczna do roli *copuli* — np. funkcja (wyłącznie gramatyczna) zaimka względnego „który” w zdaniu „Maria przyniosła mi książkę, którą jej kiedyś pożyczyłem.” („pożyczoną jej kiedyś przeze mnie”). Wyrażenia semantycznie puste wymagają odrębnego opracowania.

Jeżeli wyrażenie interpolowane nie jest semantycznie puste, to jego znaczenie jest częścią znaczenia tekstu eliptycznego. Do typowych przykładów takich wyrażen, którymi można uzupełnić tekst eliptyczny semantycznie, należą podawane już wyrażenia „ludzie”, „dał” w interpretowanych zdaniach „Kowalski zasługuje na szacunek / na to, żeby ludzie go szanowali.”; „Jan poprosił ojca o pieniądze / o to, żeby dał mu pieniądze.”

Wyrażenia wyelidowane z tekstu eliptycznego składniowo są również częścią znaczenia tego tekstu. Z faktu tego nie trzeba zdawać sprawy drogą interpretacji semantycznej tekstu eliptycznego, albowiem także forma

¹⁷ Zob. K. Pisarkowa, *Predykatywność określeń w polskim zdaniu*. Wrocław 1965.

gramatyczna wyrażen elidowanych jest dana w schemacie składniowym tego tekstu. W wypadku elipsy kontekstowej interpolacja sprowadza się zwykle do powtórzenia kształtu wyrażenia wyelidowanego z badanego tekstu, a danego *explicite* w innym tekście (np. poprzedzającym). Typowymi i zarazem najprostszymi przykładami są podawane już wyrażenia „pali”, „śpi” w interpretowanych zdaniach „Jan pali, a Piotr nie (pali).”; „Ewa śpi, a Marysia nie (śpi).”

9.1. Przedstawione tu rozważania nad zagadnieniem elipsy pozwalają zreasumować najważniejsze propozycje dotyczące treści i zakresu tego pojęcia.

A. Elipsa jest relacją między dwoma tekstami, polega na współwystępowaniu dwu właściwości: różnicy między cechami morficznymi tekstów oraz identyczności rozumienia komunikowanych przez nie informacji.

B. Wykrycie elipsy wymaga odniesienia badanego tekstu do jego parametrów: warunków użycia (elipsa pragmatyczna) lub schematu formalnosyntaktycznego (elipsa składniowa), lub modelu struktury treści (elipsa semantyczna). Teksty eliptyczne ze składniowego i semantycznego punktu widzenia cechuje tożsamość znaczeniowa z odpowiadającymi im (wyjściowymi) tekstami pełnymi.

C. Realizacji odniesienia tekstu eliptycznego do jego parametrów dokonuje się albo w procesie interpretacji tekstu, albo na zasadzie automatycznej reprodukcji danych: wyrażen, reguł języka (zwłaszcza w wypadku składniowej elipsy kontekstowej).

D. Interpolacja jako procedura analityczna uzasadniająca eliptyczność tekstu różni się zasadniczo od eksplikacji z punktu widzenia celu, rezultatu i zakresu stosowalności. Rezultatem interpolacji są teksty empiryczne.

E. Badania nad elipsą mają charakter dwukierunkowy: od tekstu eliptycznego do pełnego i od pełnego do eliptycznego.

F. Problem elipsy dotyczy tylko wielkości w danym tekście obligatoryjnych.

G. Rozważania nad statusem semantycznym wyrażen interpolowanych sugerują, że są one semantycznie puste albo mają znaczenie, które jest częścią znaczenia tekstu eliptycznego.

9.2. Zawarte tu rozważania stanowią wstępną próbę spojrzenia jedynie na część problematyki dotyczącej zjawiska elipsy. Kwestia elipsy jest konglomeratem różnorodnych zagadnień, należy do sfery problemów interdyscyplinarnych, wymaga wielostronnych szczegółowych badań. Wydaje się, że zgłębienie istoty problemu elipsy poszerzyłoby możliwości badań wielu zjawisk, co prawda dostrzeganych, ale nadal „tajemniczych”, takich jak koreferencjalność, struktura linearna tekstu, wartość semantyczna i funkcjonalna wyrażen wewnątrz tekstu i poza tekstem.

Elipsa jako naturalne zjawisko językowe poprzedza w hierarchii opi-

su elipsę będącą rezultatem celowego zabiegu artystycznego. Badania nad odbiorem eliptycznego tekstu literackiego (nad oddziaływaniem tekstu na psychikę odbiorcy) z punktu widzenia jego wartości stylistycznych i estetycznych wymagają zdania sprawy z różnych sposobów rozumienia danego utworu literackiego, co jest możliwe dopiero po opracowaniu zagadnienia teorii wieloznaczności — centralnego problemu semiotyki.